

בענין הנ"ל, על שמגלחים שם השערות לע"ז

לכבוד הרבנים הגאונים
מה"ר יהודה פילפואן שליט"א
ומה"ר משה שאול קליין שליט"א
יושבים על מדין בעיר בני ברק ת"ז

אהדש"ה

בנדון לבנין ששם מגלחין השערות לע"ז.
וכשישבונו בצוותא היה המדובר אם בנין זה
נחשב לבנין של ע"ז, ואז יש לדון אם נאסרו
השערות בתקרובת ע"ז, או נאמר שהבנין
אינו של ע"ז, ומסתמא גילוח שערותיהם אינו
בכלל תקרובת, רק ניוול שמנוולים עצמן ע"י
סילוק השערות, וכדמצינו בגמרא (יבמות דף
מ"ח ע"א) לענין יפת תואר, ואין בזה הבאה,
(ולענין נזירות, נזיר דף י"ח ע"ב).

והנה כפי שביארו לנו היודעין זכא, שבחוק כבנין אין
שום פסילים ושום זכר של ע"ז, אך חקוק בחון
על כוחל כבנין חמונה של ע"ז שלהם, ועל כן יש לעיין
אם חמונה זו, העשה שהבנין ייחשב כבנין של ע"ז.

א

אם בנין התגלחת הוי בית ע"ז

תשובה: לכאורה היות שאין עושין שום עבודה
ושום תקרובת בבנין זה, אין הבנין נחשב
לבנין ע"ז, ואם שהתמונה מצוין, הרי נכרי שיקבע ע"ז
על פתח ביתו לא יגרס לו איסור כניסה, דסוף כל סוף
בית זה לא נקבע לעבודה, אך יש לומר דעלם הגילוח
והשלכת השערות הוא העבודה, שהרי צאין לשם כדי
לגלח כידוע, ואם שאין מקריבין את השערות על מזבח
להקטרה, (לפי המומחים שכתבו שאין יודעין מזה כלום),
אולי השלכת השער שם תהא נחשבת להקרבה, ולהבדיל
אלפי הבדלות מצינו כהאי גוונא בעבודה פנים דרלפת
העזרה מקדש, עיין בתוספות (זבחים דף י"ד ע"א ד"ה
הג"ה), וממלא דמלוי כך בכה, דאם הגילוח נחשב לעבודה,
גם הבנין לבית ע"ז ייחשב.

כשמניחין לפני ע"ז לטובת הגלחים

ד"ר הרשב"א (עבודה זרה דף נ"א ד"ה ואותן ככרות),
ואותן ככרות שלוקחין מן השוק ומקריבין אותן
לפני הע"ז וכו', וכתב רבינו הרב נ"ר ור"י ז"ל הוב
אומר שאין בככרות תקרובת, לפי שאין מחכונים אלא
לתתם לגלחים (א"ה וכן כתבו התוספות) וכו', ויש

עמס לאסור, כי מכל מקום כיון שמניחין אותו תקרובת
לפניה, וחושבין שמתרלכ בכנחתו לפניה, אט"פ שמושיין
על מנת לתתו לגלחים משלפניה אסור, ובשם רש"י
כתבו גם כן שהככרות הן תקרובת לע"ז הן ואסורין
וכו' עכ"ל, (ועיין תוספות שם בשם רש"י דלא נאסר,
שאין מביחין לפור"כ כי אם לשמשים ולכומרים), אך
כריעב"א כתב דנהגו ברוב המקומות להחיר, וכן כתב
להלכה ובשם הרא"ה, וז"ל ומה שמניחין אותן צפני ע"ז
אינו בדרך תקרובת כלל, אלא כמי שנותן לה פרס
לכומרים, וכן פסק העור (סימן קל"ט), אך מלאחי
כתוב דשומר נפשו ירחק מהם ע"כ.

אך כל זה בככרות שכוונתן צו מקריבים בפניהם, דלדעת
הרא"ש ורש"י והעור נאסר בני שצורכ כלל, אבל
בשערות פשוט דלכולי עלמא עלם ההנחה לפני ע"ז
אינה כלום (וכבר נחבאר בחשובה דלעיל (אות א) סעיף
ג') דעת הר"י ור"ת הרא"ה ר"ן תוספות רא"ש והריעב"א,
דאף בככרות שמניחין לפניהם לשם הקרבה לא נאסר).

ב

כשמגלחים על מנת להשליך לפני ע"ז

אמנם באופן שעלם הגילוח נעשה על דעת להסליכס
לע"ז ונתכוין לכך, אז באלו לסוגיא דפרכילי
ענבים שבזרן מתחלה לכך, (אלא דבנדון דידן כיון דעיקר
הנתיב להגלחים שמוכרין השערות, דמי לככרות דמותר
מעיקר הדין לרוב ראשונים, וכן פסק המחבר (סעיף
ה') שהככרות מותרין), והנה כבר ביארנו דעת רוב
ראשונים דוקא בעבודה באותה צלירה נאסר, ואף למה
דמשמע ברשב"א ובריעב"א דחולקים בזה, היינו דוקא
בפירות דדמי לזיכורים, עיין בחשובה לעיל (אות ה'),
ואם כן יש להחיר בשער, שאין בהם ענין כזה, אך
השבתי דאולי מחמת ששער נזיר שורפין תחת הדוד,
והגם דלא שייך רק בנזיר ולא בשאר אינשי, אולי נחשב
לכטין עבודה פנים, דבזיכורים נמי לא מצינו אלא
בזמנים מיוחדים (עד חנוכה) ובאותן שזיכור תחלה,
ובשער נזיר אין הבאה אלא כשגילה בפנים, אי נמי
לשיטת התוספות אף בירושלים (נזיר דף מ"ה ע"ב ד"ה
לא), אך לשיטת הרמב"ם (בפ"ח מהלכות נזיר ה"ב)
אפילו מחוץ לירושלים, ונלע"ד מקורו מהתוספתא (פ"ב
דמכות) שהרלח שולח מעיר מקלעו, ועכ"פ חוץ מירושלים
בפלוגתא קאי, שוב עלה בדעתו דאולי בכל זאת יש
לדמות שער דנדון דידן לשער נזיר לכולי עלמא, דכמו
נזיר שגילה סביב למקום המקדש מכניסין השערות

בענין הנ"ל, על שמוגלחים שם השערות לע"ז

כ"ל" (זכ).

(לתחת הדוד), הלא הגילוח שם נעשה סמוך לציח עצודתם, והגם דשער נזיר אינו בכלל תקרובת, מכל מקום לא גרע מזיכורים.

ג

איזה כונה מחשיב העבודה לתקרובת

והנה מלחי אמורה, דיש לחלק בין אם העבודה היא סילוק השער, ואין השערות בכלל הצאה רק בכלל סילוק, ונמצא שאין כאן תקרובת כלל, או שיש להם ענין להציח השערות אל הע"ז, ואז יש לדון אם לתקרובת ייחשב.

והמברא נותנת, דמכיון דמקומות שמציאין תקרובת לע"ז (כגון שמנים ושאר דורות), יש פסילים בחוץ הבנינים, ואליהם נושאים את משאיהם, ובנין הגילוח אין שום פסל, ומה עוד שהרבה מהם מגלחים בחוץ כמי מלון שבסביבה, באופן דדעה נוטה שאין ענין הגילוח מיוחד לעבודה ואין זה אלא לסילוק וניוול, (ואף אין פסל הניוול בכלל העבודה, שהרי אין עושין זאת בפניה, ולא דמי לפעור ומרקולים), וז"ל הרשב"א (בד"ה מחייתין), שאינה נקרא תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלכן שהיא חפלה בכך, בזריקתן לפניו או בהעמדתן לפניו, כגון אצני מרקולים וכו' עכ"ל.

ואפ"ל אח"ל שמגלחים במקומו דוקא שיביו בכלל הודאה לע"ז, כל שלא הוצא לתקרובת אלא לדורן בעלמא מותר ואין צריך ציטול כלל, וז"ל הרשב"א (בד"ה מחייתין), אבל הכלים והמעוה אינם תקרובת שהם הע"ז חפלה בגופן של מעוה ושל כלים, אלא שהמעוה הן גדרים ונדבות ליקח מהם רכיב ע"ז, ומשום נדרי ע"ז אינם נאסרין לפי שאין הקדש לע"ז, והכלים הרי אינם אלא לגוי, הלכך כיון שאינם עומדים דרך גוי אינם נאסרים, שאין הגויים אסורין אלא כשמוגחין דרך גוי וכו' עכ"ל, ועיין עוד מה שכתב הרמב"ן לגבי נרות דאין אלא לגוי.

וה"פ השמועה מגלחין השער צצית שאין צו פסילים, ורק יש ע"ז חקוקה בצד החוץ של הבנין, ועל כן יש לברר, א) אם חקיקה זה ע"ז ממש, או רק תמונה ממנה, ב) ואח"ל שהיא ע"ז ממש, יש לעיין אם זה נקרא לפני ע"ז, מכיון שאינו בפניה, ועכ"פ לחוץ הקלקלון דמיא, וקיימא לן (סימן קל"ט סעיף ה') דאין זה נחשב כלפני ע"ז, ומסתמא אין מקריבין שם כלל.

ד

כשמקטירין מקצת השערות

הבאת שער לפני ע"ז לא דמי לעבודה פנים

אך כל זה אינו, כיון דאין במחשבתו בגילוח השער לשורפו, ולא דמי לפירות שצנן מתחלה לשם הצאה כמו זיכורים, כמו שכתב הרשב"א, וגם לא דמי כלל לכרות דכתב הרשב"א דנאסר על ידי הלישה לשם הצאה, דכרות הוא דבר הקרב אלל פנים ממש (לדעת הר"ש אין צריך כעין זציתא כלל), אבל שערות לכל היותר הוי זיכורים שיש בו ענין בפנים, ולא נאסר (אף לדעת הרשב"א) אלא אם כן נחלש על דעת להקריבו כמו שעושין בו בפנים דהיינו שריפה וק"ל, וכבר נחבאר דעת רוב ראשונים דצטיקן שיעצדו ע"ז בשעת השצירה, וכדמוכה בדבריהם לענין כרות, וכן כתבו רש"י הר"ה והרמב"ן אף לענין פירות, וכאמור.

כשעושין בסתם בלי שיכוין כונה מיוחדת

ונראה דאפי' אח"ל שעבודתן בעלם בגילוח, מי יומר שזה כונה כל הצאים לשם, ומסתמא רוצה דרובא מהצאים אוחזין מעשי אצותיהם צדיהם, עיין בגמרא (חולין דף י"ג ע"ב) ובחוספות ריש ע"ז, ועיין בשו"ת מהר"ם אור זרוע סימן קפ"ה), בלי לחשוב מהשבוה וכוונות, ואינם יודעים מימינם לשמאלם ובהמה רבה, באופן שהולכים כלאן לטבח בשערם להגולחים, וכבר אסוקנא כמעט לכל הראשונים, כל שלא נתכוין בצצירתן שטובד הע"ז בכך, לא נאסר, (ולדעת הרמב"ן והרמ"ה הר"ה והריטב"א אפילו כשטובד בצצירה נקטיין כרבי יוחנן דלא נאסר, ואע"ג דבפירות מודה רבי יוחנן דנאסר (להריטב"א מדרבנן, ולר"ן מן התורה), כיוון דוקא משום דהצאה פירות דמי לזיכורים, משא"כ בשערות לא מצינו הצאה סתם במקדש וכו"ל).

בענין זה מחשב וזה עובר

וי"ש לחקור באופן שהמגולח נתכוין לעצדה בכך, והמגולח לא נתכוין, לפי מה שכתב בחידושי חלמידי רבינו יונה (לענין חיחוד מעוה) דזה מחשב וזה טובד לא אמרינן, ואם יש לומר דהוא הדין בהא, אך יש לחלק, דקיימא לן דניקף גם כן בכלל מסייע, (ועיין בנקודות הכסף יו"ד סימן קל"ח זכ), ושמא אהני ליה מחשבתו (ועיין עוד להלן בסוף התשובה הנקרא "עוד בענין

בענין הנ"ל, על שמגלהים שם השערות לע"ז

חשיב כעין פנים, דמאחר שאינו אלא כעין זביחה לריך לפניו דוקא כמו בפנים, וכלשון הגמרא שיצר מקל לפניו, (ולא דמי לפניו, דלכסוף מקריבים לפניו, ועוד דדמיון לזיכורים שבאים מענבים).

ו) ואפילו אם היו נותנים לפניו ממש, (אי נמי דניחוש דלא צעינן בפניה), כיון דהאידידא מגלחין על דעת לכלקס מיד וליתנם לכוזמרים שמוכרין אותן, לא חשיב תקרובת, כמו שכתבו הראשונים לענין ככרות בזמן הזה, וכמו שפסק המהר"ר.

ז) ואפילו אם נותנים לפניו לשם תקרובת, (או דניחוש לדעת הרשב"א דכל שמתחין לפניו אפי"ג דנוטלין מיד נאכר), כיון דאין כונתם לעבוד בפלס הגילות אלא מגלחין על דעת להביאו אחר כך, לטולס לא נאכר בזה דלא חשיב כעין פנים כלל, וכמו שכתבו הראשונים בבירן מתחלה לכך, (דבעינן שיעבוד הע"ז בבירה), וכמבואר בגמרא דאין ממשיבין מעבודה לעבודה אלא בשחי עבודות.

ח) ואפילו אם נחמיר וניחוש למשמעות הרשב"א דבענבים שבירן על דעת להביאם סגי, היינו דוקא בפירות דדמי לזיכורים שמצואן בפנים לפני ה', וכן בככרות שהן קרבין אלא מזבת.

ט) ואפילו אם היה כונתם לעבודה בפלס הגילות, אם אין מצואן השערות לפניו (כ"ל אות ג' וד'), לא הוי השערות בכלל תקרובת, (ולא דמי לשחיטה שסיקרו תקרובת וכעבודת פנים ממש), ואפילו אי כונתם בגילות לשם עבודה ותקרובת, כל שאין בגילות זביח ע"ז יש לדון דלא חשיב כעין פנים (כ"ל אות ה'), (ואפילו אם מצואן השערות אחר כך לפניו, יש לומר דלא חשיב כעין פנים אלא כשפלס העבודה לפניו (כמו בשיצר מקל לפניו), ולא דמי לפרכילי ענבים, דדמי לזיכורים, כדחק דבר שכיולא צו קרב על גבי המזבח וכו').

י) ואפילו אם היו מגלחין לפניו ממש (או דנוקוט דאין לריך לפניו), מסתמא אין כונתם לתקרובת השערות אלא לנוול עומן, דוגמא למה שכתב הרמב"ן גבי נרות דאין נאכרים מדין תקרובת (אפי"ג דהדלקתן זו היא שזירחן), משום דאין עושין לשם תקרובת אלא לנוי, (וכמו שכתב הרשב"א לענין מסות וכלים, שאין ע"ז חפילה בגופן של מסות וכלים).

יא) ואפילו אם כונה המהגלחים בשעת בגילות לשם

ובאופן שמקטרין חלק מהשער, יש לדון אם השאר נחשב כשיריים, וכמו שכתבו הראשונים (הובא בחשוכה דלפיל אות ד'), אמנם הני מילי בבשר מאותה בהמה, אי נמי דם מצהמה זו, כמו שכתבו התוספות (חולין דף ל"ט ע"ב ד"ה מקום, דאוסר כל הדם, ודנו שם דאין הבשר נאכר מחמת הדם, ובגמרא שם מבואר דאין הקטרת חלבה אוסר בהמה), ואי נמי כשלוקה קומץ מכלי, באופן שכלי מזרף כל מה שבתוכו, אך בלקיחה קלה שער מציה אשר שם גמלא שער ממאות ואלפי אנשים, מהיכי תיתי שייחשב הנשאר שיריים, וכי הביח מזרף השער, ולא מלינו לירוף בזה, (אלא בהשם חמץ, כשיש פירורים פחותים מכזית, שמה יבדס יחד, עיין בגמרא פסחים דף מ"ב ע"ב), ומלבד שלא נשמע שמקטרין השער כלל.

ופשוט דמי שרואה להחמיר על עצמו רשאי, אך להורות איסור כשיש כל כך ספיקות בדבר, הכי זה מן המחמירים.

ה

ולסבם הדברים למעשה בנדון דידן, יש כמה לדדים להקל (וחלוי במציאות הדברים):

א) כל הנדון באיסור דרבנן לדעת התוספות (הובא ברשב"א), דמן התורה ליכא בתקרובת איסור הנאה כלל.

ב) ואף לרוב הראשונים דהאיסור מן התורה, מכל מקום מן התורה צול ברוב השערות (שאין תקרובת).

ג) ואף מדרבנן בנדון דידן מסתמא אין כונתם לשם תקרובת כלל, אם המקום שמגלחין ומביאים השערות אינו בית ע"ז, ולא חשיב תקרובת אלא בכמו פרכילי ענבים, שבירן מתחלה על דעת להביאן אחר כך לפניו לשם תקרובת, (ואף מקריבו בסוף לפניו, כמו שכתב הרמב"ם), וכדקחני במתניתין מלא בראשו.

ד) ואפילו אם היה מקום ההגלחה נחשב בית ע"ז, לא מקרי לפני ע"ז, ועל כן מה שעושים שם מסתמא אינו לשם תקרובת, וכדאיחא בגמרא דאינו אוסר אלא מה שנמלא לפניו מן הקלקלין.

ה) ואפילו אם כונתם לשם עבודה ותקרובת, כשאין עובדים זביח ע"ז (כ"ל אות ג') יש לדון דלא

בענין הנ"ל, על שמגלחים שם השערות לע"ז

יע) ואפילו אם היו מגלחין דביצור לשם הקטרה, (שאין עושין למעשה כר"ל אות י"ז, או נחוש למח דמשמע ברמב"ם דפיגול במחשבה), כרי דעת הרא"ה (וכן פסק הש"ך) דבע"ז לא מהני מחשבת שחיטה על דעת שאמר יזרוק דמח לשם ע"כ, לאסרו בהנאה.

וגמרתו בלבי לשלוח שליח מיוחד לשם, וכאז רגיל במדינות הודו, ויוכל לדבר עמהם ולחקור על עבודתם ועל מחשבותם, באופן שיפליח דבר ברור.

והחקירות הן כדלהלן:

- א) הפסל החקוק על הבנין מנחון, אם זה פסל (שעובדו לו) או תמונה.
- ב) אם מקטירין מהשער.
- ג) אם מכוונים לסילוק שער (ולגיוול), או להקרבה.
- ד) אם גוזזים או כגוזזים מכוונים לעבודה בשעת גזיזה, (ואם יש להם מנהגים שנוהגים לעשותם אז, או דיבורים, כגון לשם ע"ז).
- ה) אם עליהם לבזוז במקום מיוחד.
- ו) איזה מחמת מביאים, ואם אפשר לכבדו צלי חספות.
- ז) אם יש איזה עבודה שעושין, חוץ מחספות.
- ח) אם הבאים יודעים שמוכרים בשערות.
- ט) אם יש שמתן אמת, צמה שהסוחרים מכוונים שהשער בא מבתי ע"ז.
- י) מי מקבל הריזה.
- יא) איך מוליאים השער משם, ואם (הכומרים) מכוונים השערות להסוחרים באיזה אופן.
- יב) אם מניחים השער במקום לזרוק להשפך, או שיש עבודה בנתיבה, או שהוא דורון, או שהוא הקרבה.
- יג) אם יש כינוי לשער זה, בין אם גילחו שם או במקום אחר.
- יד) אם גוזזים באופן מיוחד.
- טו) אם לריכים לדור לפני שמגדלים השער.
- טז) כמה מסחפרים שם.
- יז) למה גוזזים שם דוקא.
- יח) מי יכול להיות ספר, ואם יש לימוד על זה.

וכעני דוש"ת וכע"ם
חיים יוסף דוד וזיים

עבודה הקרובה, כרי צעין שהעובד בעלמו (שהוא המגלה) יכוין בן, דזה מחשב וזה עובד לא אמרין.

יב) ואפילו אם נחוש שהמגלחים עובדין לפניו בעלם הגילוח לשם הקרובה, שיטת הרמב"ן והרמ"ה והרא"ה והריעב"ה דקיימא לן כרבי יוחנן דלא נאסר בכך, (אפילו כשזה דרך עבודה), ויש לגרף דעתם הגדולה כסניף להיחר בכל ספק.

יג) ואף אם נחמיר כשיטת הראב"ד (שיטה יחידה) דהקרובה (עיין לעיל אות ג' ד' ר' וי"ח, דיש לומר דלא כוין לשם הקרובה כלל) שאינו כעין פנים אסור אלא דיש לו ציטול, (או נחוש למה שכתב הריעב"ה בדעת הרמב"ם דמה שהוא לפניו כוין בכלל נוי, או כמו שכתב בשער המלך דיש בזה משום איסור הקרובה ומהני ציטול, (וניחוש דהוי לפניו עיין לעיל אות ד'), ועיין להלן אות י"ד), כרי נקטינן כשיטת ר"ן לענין נוי וחשמישין דמכירתו לישראל היינו ציטול.

יד) ואף אם נחוש לשיטת הפוספות דלמ"ד ע"ז לא בטלה במכירתו הוא הדין לענין חשמישין, יש לגרף שיטת הרמב"ם דאף ע"ז בטלה במכרה לישראל.

טו) ואף אם נחמיר כדעת הרמב"ם דכל מה שנמלא לפניו אסור משום הקרובה (כמו שפירשו רב"י והב"ח והש"ך), היינו דוקא משום דחיישינן שמה ניסך מקלחה או הקטיר מקלחן או כעין זביחה וכעין זריקה, (דכלא"ה פשוט בגמרא וברמב"ם גבי זרק מקל דלא כוין בכלל הקרובה), משא"כ בנדון דידן שאין מקטירין כלום, ועוד דבנדון דידן אינו לפני ע"ז (כדלעיל אות ד').

טז) ואפילו אם היו מקטירין איזה שערות, לא נאסרו מחמתן שאר השערות שבבנין (שלא נתלשו על מנה להקטירן) משום שיריים, וקל וחומר מהקטיר חלצה דלא נאסרה בהמה בזה כדאיחא בגמרא.

יז) ואפילו אם היו המגלחים טועין וחולשין על דעת להקטירן (עפ"י מנהג שהיה משנים קדמוניות), מאחר דהאידינא אין הכומרים מקטירין אלא מוכרין, לא כוין הגילוח לשם הקטרה, דכל מה שעושין על דעת הכומרים עושין.

יח) ואפילו אי נחוש דהוי בכלל זבוח לשם הקטרה, אם אינם מוליאים צפה שהחליטה לשם הקטרה, לכמה פוסקים אינו הקרובה דכעין פנים מדין דמחשבתן מעבודה לעבודה, דאין מחשבת פיגול אלא צפה.